

הפגנה איננה עבירה פלילית המצדיקה שימוש בכוח קריאה לשימוש באלימות כנגד מפגינים היא הסתה לאלימות תשובה לירון לונדון

כמי שחקר משך שנים את נושא ההגנה העצמית במשפט הפלילי וכתב אודותיה ספרים ומאמרים, הנני מסתייג לחלוטין מן השימוש המוטעה בעליל שירון לונדון מבקש לעשות בה ("הודעה אישית", "ידיעות אחרונות", 23.6.05). ההגנה העצמית היא הפעלת כוח, נחוצה וסבירה, על-ידי הפרט, כנגד תוקף המבצע תקיפה בלתי-חוקית שנשקפת ממנה סכנה מיידית למתגונן או לאדם אחר שעליו הוא מגן, כדי להדוף את התקיפה ולמנוע את הסכנה. ההגנה העצמית היא אחד משלושת סייגי האילוץ (לצד ה"כורח" וה"צורך"), שעוסקים - כשם כן הם - אך ורק מצבי אילוץ וחירום שבהם נשקפת סכנה מיידית משמעותית מפני תוקף האחראי אחריות פלילית לתקיפתו, כשאינן אפשרות לקבל הגנה מרשויות המדינה. הפגנה איננה עבירה אלא נשמת אפה של הדמוקרטיה. חסימת כביש היא אכן אסורה, אולם לא נשקפת ממנה סכנה מיידית משמעותית לפרט - גם לא לירון לונדון. המשטרה מגיעה למקום חיש מהר ומטפלת באירוע באופן שאינו מותיר כל הצדקה לשימוש בכוח על-ידי הפרט, וודאי לא למחיצת האף שעליה כותב (ממליץ?) לונדון.

עד כאן - על קצה המזלג - לעניין חוסר ההצדקה של שימוש בכוח כנגד מפגין (אפילו אם ההפגנה איננה חוקית וכוללת חסימת כביש) על-ידי האזרח. מכאן לשאלה המטרידה איך הגיע אדם מיושב בדעתו כמו ירון לונדון לכתיבת טור בעיתון המשקף עוינות כה רבה למפגינים, עד כדי נכונות למחיצת אפים. תרבות דמוקרטית אינה נבחנת בראי ההכרעות הקלות, שקיימת לגביהן תמימות דעים, אלא באספקלריה של הכרעות קשות ושנויות במחלוקת. ההתנתקות מרצועת עזה, הכרוכה בפינוי כפוי של אזרחים מבתיהם, היא בוודאי הכרעה שנויה במחלוקת וקשה מאד. כיצד מתנתקים באופן דמוקרטי ובחוכמה? יש לשמור מכל משמר על זכויות האדם, לרבות חופש הביטוי, חופש ההפגנה, חופש המצפון, חופש ההתאגדות, כבוד האדם וזכות הקניין. האם עומדת הדמוקרטיה הישראלית במבחן? לצערי הרב התשובה איננה פשוטה. חופש ההפגנה כנגד מהלך ההתנתקות נתפס על-ידי רבים כמטרד בלתי-נסבל. דאגה רבה מובעת מן ההפגנות הגורמות לציבור חוסר נוחות מסויים. האם היעדר האפשרות להפגין אינו מדאיג? אולי אפילו עוד יותר מדאיג? סימן נוסף לדאגה מוצא אני בעובדה שעיתון המתיימר להיות ליברלי - "הארץ" - פרסם לאחרונה מאמר מערכת שבו תקף את מפכ"ל המשטרה על כך שהודיע כי השוטרים יפנו את תושבי גוש קטיף ללא נשק אלא תוך שימוש בידים. והנה העיתון-הליברלי-לאנשים-החושבים-כמוך, אשר בימים כתיקונם תוקף - ובצדק - את משטרת ישראל על היותה אלימה מדי, רואה בהתנזרות מנשק חם הפגנת חולשה ובעצם קורא למשטרה להשתמש בנשק חם. האין זו הסתה לאלימות? והרי בדוח ועדת החקירה בראשות השופט אור, אשר חקרה את אירועי אוקטובר 2000, נקבע שעל המשטרה להשתמש באמצעים מתונים לפיזור הפגנות. בנשק חם, כידוע, אין כל מתינות.

נשוב לרשימתו של לונדון. לונדון סבור שלא מדובר בהפגנה או מחאה אלא במרד. בכל ימות השנה אומרים וכותבים כל העוסקים בנושא כי עבירת ההמרדה היא ירושה גרועה מהמנדט הבריטי, תואמת משטר טוטאליטרי,אנטי דמוקרטי, שאבד עליה הכלח. וכל כך למה? משום שהעבירה הזו הורגת את חופש הביטוי. בית-המשפט העליון כתב בפסק-הדין בערעור פלילי 6696/96 בעניין כהנא (מפי השופט ברק) כך: "מן הראוי לשקול את ביטולה של עבירת ההמרדה שבחוק העונשין שלנו והחלפתה בעבירה התואמת את משטרנו... היא משקפת תפיסת עולם שאינה דמוקרטית. היא תואמת שלטון מנדטורי, שאינו שלטונו של העם, על-ידי העם, למען העם. היא אינה מעניקה משקל מספיק לחופש הביטוי." עצם המושג "המרדה", כשלא מדובר במסגרת היררכית כגון הצבא, אלא באזרחי מדינה דמוקרטית, הוא לדעתי זר ומוזר. בעקבות דבריו הנ"ל של בית-המשפט העליון, בכוונה לבטל את עבירת ההמרדה, חוקקה הכנסת עבירה מוצדקת של "הסתה לאלימות" (ס' 2ד144 לחוק העונשין). בטוחני שלא לכך

היתה כוונתו של לונדון, אולם מכיוון שאין עסקינן ב"חסמבה" אלא במציאות, עליו להישמר מפני דברים העלולים להתפרש כעידוד למחיצת אפים.

בחודשים האחרונים, ככל שהחריפה "אכיפת החוק" כנגד מתנגדי ההתנתקות - וכללה מעצר של מפגינים, עיכוב מפגינים פוטנציאליים, ניסיונות להשתמש בעבירות ארכאיות, מנדטוריות ואנטי-דמוקרטיות כגון עבירת ההמרדה, חקיקת איסורים פליליים חדשים (במציאות חוקית של עודף פליליות שכבר קבועה בחוק העונשין הדרקוני שירשנו מהמנדט הבריטי ושטרם השכלנו להפטר ממנו), מעצר ממושך של תיכוניםטיות שהפגינו ושלילת זכותן להבחן בבחינות הבגרות, ועוד - שאלתי את עצמי לא פעם לאן נעלמו רבים מ"אבירי זכויות האדם"? חלק מאתנו תומכים בהתנתקות, לא תומכים בהתנגדות להתנתקות, ולפיכך לא חשים סימפטיה למפגינים ואולי חושבים שהם טועים ומזיקים. אסור שהשקפותינו הפוליטיות תובלנה אותנו לנכונות לרמוס את חופש הביטוי, חופש המחאה וחופש ההפגנה של אלה שאינם חושבים כמונו. כללי המשפט בכלל וכללי המשפט הפלילי בפרט חייבים להקבע אך ורק מאחורי "מסך הבערות" פרי משנתו של ההוגה ג'ון רולס - מבלי שנדע בעת קביעת הכללים באיזה צד של המתרס נהיה אנו מחר. מחר נעבור את ההתנתקות, ומחרתיים נמצא שקצת התנתקנו גם מהדמוקרטיה. מה נעשה אז עם הפגנות על רקע שונה לחלוטין? נעצור גם נהגי מוניות שיפגינו נגד משרד התחבורה? נעצור גם מורים אומללים שיפגינו נגד משרד החינוך שמפטר אותם? או אולי נשנה שוב את הכללים ונגרום לג'ון רולס להתהפך בקברו?

ד"ר בועז סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגיה במכללה האקדמית למשפטים (רמת-גן).